

În partea a V-a (p. 94—129) se discută „influența Romei asupra orașelor din provincie”. Aici autorul dezvoltă problema ca : organizarea orașelor, cultele, probleme de drept orășenesc privat și comun, meșteșuguri, îmbrăcăminte și piese accesorii.

Partea a VI-a cuprinde (p. 130—142) date în legătură cu distrugerea orașului în anul 259, reconstruirea lui în secolul al IV-lea. Sint următoarele capitole : descoperiri monetare, orașul cu sediu al unui comandament militar, așezarea romană trizie și basilica creștină (?). Interesantă ni se pare aici, prin analogie, seria descoperirilor monetare prin asemănarea ei cu seria similară din unele descoperiri din Dacia.

Partea a VII-a (p. 143—147) reprezintă un capitol de concluzii. Cartea se încheie cu un indice foarte bogat (p. 148—158) cuprinzând : autorii antici, inscripții, nume de locuri și persoane, o listă de prescurtări bibliografice (p. 159), o listă a ilustrațiilor în text : planuri și schițe (p. 160—164). La sfârșitul lucrării sint anexate planșele cu material arheologic.

Am prezentat această carte pentru a atrage atenția asupra metodei moderne de publicare a unor obiective arheologice, dar mai ales pentru că arată clar cât de importantă și de bogată în concluzii este o prezentare monografică a unui oraș roman. Sistemul poate fi bineînțeles extins și la alte categorii de așezări omenești. Concluziile ce se desprind dintr-o astfel de lucrare corespund celor mai interesante teme de care se ocupă istoria noastră

veche acum : viața romană într-un centru provincial, asimilarea modului de viață, a formelor materiale de viață, a obiceiurilor, a tuturor accesoriilor vieții romane. În ultimă instanță se poate urmări pe faze avansul și închegarea romanizării. Prezentarea unei cantități foarte mari de „ales” material arheologic dă, de asemenea, un prețios suport acestei idei.

Evident pot fi aduse câteva observații legate mai ales de relația cronologică dintre construcțiile prezentate și materialul arheologic. Dacă datarea construcțiilor, chiar mai largă fiind, reprezintă un criteriu de datare pentru materialul arheologic, utilizarea acesteia ar fi fost un câștig deosebit. Poate că intenția autorului nu viza acest lucru ; probabil piesele prezentate aici, în general, sint mai bine descrise și datate în lucrările (rapoarte de săpătură) care stau la baza acestei monografii. Multe dintre piese nu au prezentat nici locul de descoperire pentru a putea lega puțin caracterul clădirii de prezența unor anumite piese, unelte, instrumente.

În orice caz lucrarea reprezintă un model pe care putem și trebuie să-l luăm pentru anumite monografii, mai ales privind Dacia romană. Numai avînd câteva astfel de monografii pe categorii de așezări romane (orașe, așezări rurale, canabae, fortificații militare etc.) cu toată bogăția vieții lor materiale, spirituale și sociale vom putea argumenta fără puțința de tăgadă fondul puternic al romanității în Dacia romană și posibilitatea romanizării.

Nicolae Gudea

GIOVANNI GORINI, *Monete antiche a Padova*, Rotary Club Padova, 1972, 88 p. + VIII pl. color + 32 pl. alb-negru

Cartea de erudită popularizare pe care o prezentăm cititorilor noștri este compusă din două părți : I. *Tradiția* și II. *Circulația*, ambele dense ca informație și interesante din punct de vedere al conținutului, la care se adaugă forma de prezentare clară, virtuți care fac din această operă o lectură instructivă și plăcută în același timp.

În prima parte autorul începe prin a deplînge pierderea ireparabilă în 1274 a unui mare tezaur de auri romani descoperiți la Padova. Situația se ameliorează repede și în veacul al XIV-lea la Padova încep să activeze colecționari printre care nume ilustre ca Rolando da Piazzola, Albertino Mussato, Giovanni Dondi dell'Orologio și Lombardo della Seta.

Figura centrală rămîne însă Francesco Petrarca a cărui ședere în Padova este considerată pe drept cuvînt foarte importantă. Ca incununare a atmosferei pre-umaniste și prezenței active a lui Petrarca, la care se adaugă contactele strînse cu Veneția, Francesco II Da Carrara bate la Padova în anul 1394 primele medalii comemorative, pe care apare reprezentat ca un împărat roman, poate Vitellius, din care familia pretindea că descinde.

Urmează examinarea tot atît de atentă a perioadei „cinquecento” și „seicento”, cînd cu oameni ca Leonico Tomeo, Antonio Capodivacca, Pietro Bembo, Marco Mantova Benavides, Charles Patin, Giovanni de Lazara se ajunge la epoca de aur a colecțiilor numismatice din Padova. În veacul al XVI-lea, tot acolo, își desfășoară activitatea Giovanni Da Cavino, celebru medalist și imitator al medaliiilor antice. Numeroase manuscrise ale epocii păstrate la Museo Civico sînt evocate de autor.

Penru epoca modernă vom reține din bogata trecere în revistă a autorului formarea în 1734, pe lângă Universitate, a cabinetului de numismatică și anticități și precum și a Muzeului Bottacin, în 1865. Din primul descinde de altfel, catedra de arheologie și numismatică care a avut ca profesori pe cunoscuții numismați italieni L. Rizzoli, O. Ulrich Bansa și E. Bernareggi.

Partea a II-a, *Circulația*, este tratată metodic începînd cu faza premonetară și oprindu-se la începutul secolului al XV-lea, cînd încetează emisiunile principilor Da Carrara. Autorul are meritul de a-și fi extins cercetările la zona împrejurimilor orașului și de a fi făcut un o dată observații personale pertinente și originale privind descoperiri mai de mult cunoscute. Evident nu poate fi vorba să trecem în revistă aici nici măcar descoperirile monetare cele mai importante. Ne pare totuși util să arătăm că în capitolul consacrat monedei venete, care imită drahma massaliotă autorul definește numismatic și stilistic o zonă autonomă la Patavium (cf. G. Gorini, RIN, LXIX, 1967 p. 194) și tratează problema în context larg arheologic, epigrafic, artistic și economico-social. Capi-

tolul se încheie cu descoperirile de *victoriași* prezenți și în tezaure mixte alături de drahma massaliotă și merge pînă la vremea cînd Padova devine *civitas foederata aequo iure* (mijlocul secolului al II-lea î.e.n.). Printre descoperirile de denari romani republicani, unele foarte importante, autorul se oprește la cele precedînd de puțin sau urmînd imediat moartea lui Caesar (44 î.e.n.) dînd și inventarul ce s-a recuperat pentru știință dintr-un tezaur inedit de circa 300 de denari, descoperit în vara anului 1969, p. 51.

Foarte bogat este capitolul consacrat descoperirilor din perioada Imperiului roman. Notăm în fugă un medalion de aur de la Augustus descoperit la Este și în legătură cu care autorul a dat un studiu excelent (Annali, 15, 1968, p. 39—61) o decorație romană găsită la Montegrotto lângă Padova și al cărui element central numismatic este un as de la Drusus (23 e.n.) montat într-o ramă de argint, auri și medalioane, care deși nu toate găsite la Padova sînt piese extrem de rare și de mare interes de la Hadrian, Faustina I, Lucius Verus, Septimiu Sever și Iulia Domna. Încă mai interesantă este o formă de lut ars pentru falsificat denari descoperită în săpăturile făcute la arena din Padova, singurul exemplar sigur descoperit în Italia și care leagă zona patavină cu zona central europeană, evident pe baza și a altor argumente. Personal, considerăm că rezultanta este un hibrid cu av. Macrinus și rv. Septimiu Sever, care putea să fie realizat încă din vremea lui Macrinus. G. Gorini consideră că imitația nu s-a executat decît sub Elagabal din cauza TR.P.XVII, incompatibilă cu domnia foarte scurtă a lui Macrinus; dar neconcordanțe de acest gen nu avem impresia să-l fi putut deranja pe falsificator, chiar dacă înțelegem că pot neliniști un bun cunoscător al istoriei și numismaticii Imperiului roman cum este colegul nostru italian.

Socotim util să subliniem interesul deosebit pe care-l are pentru noi un mic tezaur de monede din secolul al IV-lea inedit (pl. 20) și anticipînd asupra publicării, pe care sîntem siguri că harnicul G. Gorini nu ne va lăsa s-o așteptăm prea mult, vom arăta că după fotografie este vorba de monede de la Constan-

tius al II-lea și Constantius Gallus de tip CONCORDIA MILITUM și FEL TEMP REPARATIO și din cele întoarse pe revers, cu exerga vizibilă, șapte exemplare sînt emise la Siscia (atelier foarte bine reprezentat la Sucidava în această vreme, Gh. Poenaru Bordea, V. Barbu, Dacia, N.S., 14, 1970, p. 286—289), față de unul singur emis la Aquileia.

Înceiem prin a sublinia deosebita grijă pe care autorul a acordat-o ilustrației, în

general foarte bine aleasă, ceea ce a permis o reproducere tipografică de calitate superioară. Dealtfel merită să adăugăm că prin felul în care este alcătuită explicația figurilor, cu datele tehnice complete și bibliografia, se realizează un adevărat mic catalog al unora din cele mai interesante expozate numismatice de la Muzeul Bottacin din Padova. Consultarea volumului este înlesnită de un indice destul de amănunțit.

Gh. Poenaru Bordea

ION IONIȚĂ, *Das Gräberfeld von Independența (Walachei). Zur relativen Chronologie und zu den Bestattungs-, Beigaben- und Trachtsitten eines Gräberfeldes der Černjachov — Sîntana-de-Mureș-Kultur*, în col. Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde, vol. 10, Bonn, Rudolf Habelt Verlag, 1971, 66 pag. cu 15 fig. în text și 6 pl.

Nu este, poate, exagerată afirmația că apariția lucrării la care mă voi referi în cele ce urmează reprezintă un eveniment pentru cercetarea arheologică românească. Această apreciere se întemeiază, în primul rînd, nu atît pe rezultatul concret (mai greu, dealtfel, de apreciat pentru un recenzent nespecialist), cît pe valoarea metodologică deosebită a cercetării întreprinse de I. Ioniță. Amintind în acest context merituosă analiză a descoperirilor funerare de la Ferigile, datorată lui A. Vulpe, precum și contribuțiile lui G. Bakó la studiul structurii necropolelor carpice și cerneahoviene¹, trebuie să subliniem faptul că încercarea lui Ioniță de a grupa mormintele de la Independența² după cronologia lor relativă, precum și după alte criterii (etnic, social, religios) este prima încercare de acest fel la noi, în care metoda statisticii combinațiilor și a stratigrafiei orizontale își află o aplicare sistematică, temeinică și, în același timp, inventivă, modernă.

¹ A. Vulpe, *Necropola hillstättiană de la Ferigile*, București, 1967, în special p. 80—91; G. Bakó, SCIV, 17, 1966, 1, p. 33—41; idem, SCIV, 19, 1968, 1, p. 63—80; idem, SCIV, 22, 1971, 1, p. 69—85.

² Cf. B. Mitrea și C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966, p. 43—57.

După cum se știe, de regulă, analiza statistică a fost și este aplicată la studiul combinațiilor de tipuri în cadrul complexelor închise, cu scopul principal de a se stabili cronologia relativă a unei necropole. S-a constatat însă că mormintele prezentînd combinații diferite de tipuri nu au întotdeauna o determinare cronologică, ele putînd reprezenta grupe sociale, etnice, religioase sau de sexe diferite, dar contemporane. Pentru a pune mai clar în evidență aceste grupe, Ioniță a folosit în analiza sa și criterii specifice, pe care le-a grupat, după semnificație, în trei categorii: rit și ritual funerar (*Bestattungssitten*), obiceiuri legate de ofrandele funerare (*Beigabensitten*) și reguli de port (*Trachtsitten*). Pe de altă parte, fiind teoretic de așteptat ca obiceiurile funerare sau portul să fi evoluat în cursul perioadei de utilizare a necropolei (corespunzător unor modificări în compoziția etnică și socială sau în reprezentările religioase ale populației respective), Ioniță nu a pierdut din vedere nici posibilitatea ca unele din categoriile de morminte definite pe baza criteriilor speciale amintite să fi fost și cronologic determinate. De aici și încercarea sa de a le încadra în schema globală de cronologie relativă, făcută cu prudență și țînînd seama